

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

בהעלותך

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כג

(תרגום הפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושבעים לבריאה
שישים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

המרא דאתרא דשכונת קראון הייטס
"כאן צוה ה' את הברכה"
"אביר שבאבירים"
הרה"ג הרה"ח התמים הר"ר יהודה קלמן ע"ה
ב"ר אברהם יהושע ע"ה
מארלאו
נפטר ביום כ"ף סיון ה'תש"ס
ת. נ. צ. ב. ה.
ולזכות
זוגתו "אשת חבר" מרת חי' בת רבקה תחי'
לאריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות הנכונה
עד ביאת גואל צדק
נדפס ע"י
הרה"ת ר' אליעזר זוגתו מרת צירל רחל
ומשפחתם שיחיו טורין
*
לעילוי נשמת
ר' נתנאל ב"ר אפרים ע"ה נסים
נפטר ביום ט"ז סיון ה'תשס"ה
ת. נ. צ. ב. ה.
ולזכות
זוגתו מרת דבורה תחי' נסים
לאורך ימים ושנים טובות עד ביאת
גואל צדק, ומתוך בריאות הנכונה
נדפס ע"י ילדיהם
ר' עמוס זוגתו מרת רישא שיחיו נסים
ר' אפרים זוגתו מרת מריטה שיחיו נסים
ר' דוד זוגתו מרת אורה שיחיו בורק

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>

בהעלותך

א. יפוצו אויביך וינוסו משנאיך¹

על הפסוק¹ ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך² מפרש רש"י: "ויפוצו אויביך, המכונסין וינוסו משנאיך, אלו הרודפים".

בפשטות מובן², שרש"י תמה על כפל הלשון בפסוק³ – "ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך" – והוא מפרש שמדובר כאן על שני סוגים: במילים, "ויפוצו אויביך" מדובר על האוייבים, המכונסין⁴, ולכן יתרחש ההיפך מכך – "ויפוצו אויביך"⁴. ואילו המילים, "וינוסו משנאיך" מדברות על הרודפים⁵, שבמקום לרדוף אחר ישראל, הם ימלטו – "וינוסו משנאיך".

אך יש דיוק בולט בניסוח של דברי רש"י: לגבי "ויפוצו אויביך" הוא אומר "המכונסין", אך לגבי "וינוסו משנאיך" הוא מוסיף את המילה "אלו הרודפים"?

ושינוי זה תמוה יותר: המקור לפירוש רש"י הוא בספרי⁶, ושם נאמר "אלו המכונסין .. אלו הרודפים", ורש"י משנה מלשון הספרי – לגבי "אויביך" הוא משמיט את המילה "אלו", ואילו לגבי "משנאיך" הוא כן מצטט מילה זו!

(1) פרשתנו י, לה.

(2) באר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן.

(3) ואף שבפשט⁷ אפ"ל דרך הכתובים במשל ושיר לכפול הענין במלים שונות (ראה נבואת בלעם. וראה לקו"ש ח"ג ע' 85 ואילך), וכפי' הראב"ע כאן – מי"מ מובן, דיומתק יותר באם יש לפרש דקאי על ענינים נפרדים⁸. ועוד ועיקר – ינוסו שונה מיפוצו (ע"ד נח י"א, ד) ולא כפל. וראה שפ"ח כאן עוד הכרח לפרש"י זה (בכמה הוצאות נשמט קטע זה בשפ"ח).

(4) להעיר מדור הפלגה דהוי, עם אחד ושפה אחת ולכן

"ויפך ה' גו" (נח י"א, א ואילך). אבל ראה לקמן סעיף ג.

(5) בדפוס שני וכמה כת"י רש"י* גם כאן "הרודפים"

(בלי תיבת "אלו") – אבל בדפוס ראשון ודפוס רש"י שלפנינו הוא ככפנים.

(6) עה"פ.

(* וראה שיחת ש"פ יתרו תשד"מ.

(*) בב' כת"י שתח"י ד"ה ינוסו משנאיך ליתא (וב' מהם נותספ אח"כ על גיליון).

ב. משנאיך אלו שונאי ישראל

לאחר מכן מצטט רש"י שוב את המילה "משנאיך", ומפרש⁷: "אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר⁸ ומשנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד".

בפשטות מתכוון רש"י להבהיר כאן: בפסוק הרי מדובר על הבאים להלחם עם ישראל, ומדוע אפוא הם מכונים בפסוק "משנאיך", (של הקדוש-ברוך-הוא)⁹? לפיכך מפרש רש"י, "שכל השונא את ישראל, שונא את מי שאמר והיה העולם".

אך תמוה: שאלה זו מתעוררת לפני כן לגבי "ויפוצו אויביך" – ואם כך, מדוע אומר רש"י פירוש זה רק על "וינוסו משנאיך"?

יש המפרשים¹⁰, שמשום שבפסוק המובא על ידי רש"י כהוכחה נאמר "משנאיך", לכן מביא רש"י פירוש זה על "משנאיך", ולא על "אויביך" ("שלא נזכר שם אוייבים").

אך תירוץ זה קשה מאוד, כי באותו פסוק, לפני המילים "משנאיך נשאו ראש", נאמר: "כי הנה אויביך יהמיון¹¹" – ואם כך, הרי נאמר במפורש, שאלו אשר "על עמך יערימו סוד" נקראים "משנאיך" וגם "אויביך"?

ויותר מכך: בדומה לענין שמביא רש"י כאן – ש"שונאי ישראל" נקראים "משנאיך" של הקדוש-ברוך-הוא – כבר פירש רש"י לפני כן, על הפסוק "תהרוס קמיוך" (בשירת הים בפרשת

(7) מספרי עה"פ (בשינוי לשון – ראה לקמן סעיף ד"ה ובהערות שם).

(8) תהלים פג, ג"ד.

(9) בספרי כאן: "וכי יש שונאים לפני מי שאמר והי' העולם .. וכי יש קמים לפני כו" – אבל ע"ד הפשט מצינו קמים נגד ה' (גם כשאינם קמים נגד ישראל) – נח שם (וברש"י שם: ונעשה עמו מלחמה. וראה רש"י שם י, ח"ט. י"א. ועוד), וכן שונא אביו שבשמים" (רש"י לך י"ד, ב). אבל ראה לקמן בפנים סו"ה ואילך.

(10) שפ"ח כאן (בשם קיצור מורחב).

(11) ובספרי כאן הובאו ג' תיבות אלו.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל

הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

קבצים גרפיים וקבצי טקסט:

דבר מלכות: שיחות כ"ק אד"ש מה"מ מהשנים תנש"א-תשנ"ב.

יחי המלך: קונטרס שבועי, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

המעשה הוא העיקר: לקט הוראות למעשה בפועל משיחות כ"ק אד"ש מה"מ (החל משנת תשמ"ח).

שיחת הגאולה: גיליון שבועי של ימות המשיח, בהוצאת "האגודה למען הגאולה האמיתית והשלימה".

מעייני חיי: גיליון שבועי לילדים, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

האמונה הטהורה: גיליון שבועי בעניני אחרית הימים.

קבצים גרפיים בלבד:

לקוטי שיחות: שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ היו"ל לקראת כל שבת ב-770,

על-ידי "ועד להפצת שיחות".

חדש לקוטי שיחות (מתורגם): שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ הנדפס בספרי

לקוטי שיחות, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.

להקהיל קהילות: גיליון שבועי מתורתו של משיח בעניני הקהלות קהילות בשבת,

בהוצאת צא"ח העולמית, ניו-יורק.

קבצי טקסט בלבד:

פנימיות: ירחון לבני הישיבות, בהוצאת מרכז את"ה בארץ הקודש.

ליקוט ניגונים: שתי חוברות על הניגונים שניגן וביאר כ"ק אד"ש מה"מ, בהוצאת קה"ת (תשנ"ב).

דרך הישרה: (אידיש) קונטרס מיוחד לילדים, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.

לעבן מיט דער צייט: (אידיש) קטעים לפרשת השבוע מתוך הספר, בהוצאת ישיבת

"אהלי תורה", ניו-יורק.

דבר תורה: (אידיש) דף שבועי לילדים, היו"ל על-ידי מוסד חינוך "אהלי תורה", ניו-יורק.

כמו-כן ניתן להוריד באתר את "קונטרס בית רבינו שבבבל"

ושיחת ש"פ שופטים ה'תנש"א

מדור מיוחד לספרים וחוברות באנגלית בעניני גאולה ומשיח!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב

וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

שהדור האחרון דגלות נעשה הדור הראשון של הגאולה – הגאולה לכל בניו במשך כל הדורות!

ובפרט שהרועה, אהרן הכהן שבדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו... ע"י ה"קול קורא" שלו ד"לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה", וההכרזה¹² שצריכים רק "לצחצח את הכפתורים". ח"כ ההודעה שכבר סיימו גם את זה וצריך רק להיות "עמדו הכן כולכם" ללכת לקבל את פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה.

בשלה¹²): "ומי הם הקמים כנגדו, אלו הקמים על ישראל", ושם הוא אכן מביא את ההוכחה – "וכן הוא אומר" – (לא מן הביטוי "משנאיך נשאו ראש", אלא) מהמילים "כי הנה אויבך יהמיון, ומה היא ההמיה, על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם אויביו של מקום".

ואילו בפסוקנו אין רש"י מפרש ענין זה על המילה "אויבך", אלא רק על "משנאיך"?

ג. משנאי הקב"ה ולא שונאי הקב"ה

מפרשים אחרים¹³ מתרצים, שאת המילה "אויבך" ניתן להסביר, שאין משמעותה כלפי אלו אשר שונאים את הקב"ה, אלא להיפך, אלו שהקדוש-ברוך-הוא שונא אותם. ולעומת זאת את המילה "משנאיך" (ולא "שונאיך") אי אפשר לפרש, אלא באופן אחד בלבד: אלו אשר שונאים אותך – ולכן צריך רש"י להבהיר "אלו שונאי ישראל, שכל השונא...".

אך גם תירוץ זה אינו מובן, כי:

בנוסף לעיקר, שכיון שרש"י כבר פירש לפני כן, כדלעיל, שאלו אשר "על עמך יערימו סוד" נקראים "אויבך", "אויביו של מקום", כי ה"קמים על ישראל" הם גם "קמים כנגדו" – בדיוק כ"משנאיך" – ואם כך, הרי אין כבר מקום להסביר כאן אחרת ולומר בדוחק שמהשמעות של המילה "אויבך" כאן היא לאלו אשר הקב"ה שונא אותם, ובנוסף לכך, מתוכנם של הפסוקים בהמשך (לפי פירוש רש"י) מובן, שבמילה "אויבך", בדיוק כבמילה "משנאיך", הכוונה היא לאלו אשר שונאים את ישראל¹⁴, שאיבתם ושנאתם מתבטאת במלחמתם נגד ישראל. כפי שנאמר לפני כן^{14*} "וארון ברית ה' נוסע לפניהם", כפי שמפרש רש"י "זה הארון היוצא עמהם

למלחמה", ובהמשך לכך נאמר בפסוק "ויהי בנסוע הארון... ויפוצו אויבך (המכונסין) וינוסו משנאיך (אלו הרודפים)" – וממילא אין מלכתחילה מקום לומר שהמשמעות של המילה "אויבך" כאן היא לאלו שהקב"ה שונא אותם. והכרחי אפוא לומר, שרש"י אינו מפרש דבר על "אויבך", משום שהוא מסתמך על פירושו הקודם ל"תהרוס קמייך", ששם הוא כבר הסביר בבירור, שאלו אשר "על עמך יערימו סוד... קורא אותם אויביו של מקום".

אך אם כך, קשה לאידך גיסא: מדוע כאשר מגיעים למילה "משנאיך" אין רש"י מסתמך על פירושו הקודם, אלא הוא אומר זאת שוב?

ד. דיוקים בלשון רש"י

כן ישנם מספר דיוקים בלשון רש"י, ובמיוחד תמוהים ההבדלים בין דברי רש"י כאן לבין דבריו בפירושו על "תהרוס קמייך", שהוזכר לעיל, ומהם:

א) מדוע מדגיש רש"י כאן "שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם", ואינו אומר בקצרה "שונא את הקדוש-ברוך-הוא" או "שונא את המקום"¹⁵?

ב) בפירושו על "תהרוס קמייך" מאריך רש"י בלשונו "ומי הם הקמים כנגדו", ואילו כאן הוא אומר מיד: "משנאיך, אלו שונאי ישראל"¹⁶.

ג) כאשר רש"י מביא שם את ההוכחה מן הפסוק "כי הנה אויבך יהמיון" הוא מתבטא במילים "וכן הוא אומר", ואילו כאן הוא אומר "שנאמר"¹⁷.

15 בדפוס שני וכמה כתי"י רש"י, "להקב"ה" (ובא' הכתי"י – "מקום"), אבל בדפוס ראשון ודפוס רש"י שלפנינו הוא ככפנים.

ואף ש"ה לשון הספרי (ראה הערה 19), הרי כמדובר כמ"פ, כל המובא בפרש"י ע"ת הוא פשוטו של מקרא. ובפרט שכאן לא ציין רש"י שהוא מספרי.

16 ובפרט שבספרי כאן ליחא תיבות אלו.

17 ובפרט שגם בספרי כאן הלשון "וכן הוא אומר" (על הפסוק שהביא לפניו).

(* באחדים מכת"י רש"י שתחז"י התיבות "שכל השונא... מי שאמר והי' העולם" – ליתא.

הוספה

בשורת הגאולה

כו.

ובכל זה קומט צו נאָכמער הדגשה בדורות האחרונים, בעקבתא ועקבתא דעקבתא דמשיחא וכפרט בדורנו זה, דער דור האחרון פון גלות . . דוקא דער עקב שברגל, דער דור הכי אחרון, האָט דעם כח צו זיין „עולה מאלי“ און אויפהויבן די אַלע דורות שלפני זה, דורך דעם וואָס דער דור האחרון פון גלות ווערט דער דור הראשון פון גאולה – די גאולה פאַר אַלע אידן במשך כל הדורות!

ובפרט אַז הרועהי אהרן הכהן שבדורנו – כ”ק מו”ח אדמו”ר נשיא דורנו . . דורך זיינע „קול קורא’ס” פון „לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה”²², און די הכרזה אַז מ’דאַרף נאָר „צופוצן די קנעפלעך”, און דערנאָך – די הודעה אַז מ’האָט שוין דאָס אויך פאַרענדיקט, און עס דאַרף נאָר זיין „עמדו הכן כולכם” צו גיין מקבל זיין פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה.

(משיחות ש”פ בהעלותך, י”ט סיון תנש”א)

- 1) שכן נקרא אהרן במקרא מפורש „שלושת הרועים” (זכרי’ יא, ח. וראה תענית ט, סע”א).
- 2) נדפסו באגרות קודש שלו ח”ה ע’ שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ח”ו ע’ תל ואילך.
- 3) ראה שיחת שמח”ת תרפ”ט.
- 4) ראה אגרות קודש אדמו”ר מהור”צ ח”ד ע’ רעט. „היום יום” טו טבת. ובכ”מ.

שקם כנגד ישראל כאילו קם כנגד הקדוש ברוך הוא²² – כי לפי רש”י שני ענינים אלו הם היינו הך: הגויים יודעים שישראל הם „לי סגולה מכל העמים”²³ ו„בני בכורי ישראל”²⁴, ולפיכך, אצלם זהו דבר אחד: כאשר הם „קמים כנגדו” הרי הם ממילא „קמים על ישראל”²⁵ שהם עם סגולתו של הקדוש ברוך הוא²⁶.

אך באופן ובעוצמת השנאה עצמה יש הבדל בין „אויבך” (קמך) לבין „משנאיך”, ומשום כך אין רש”י יכול להסתמך בהבנת המילים „וינוסו משנאיך” על פירושו לגבי „תהרוס קמך”: מהעובדה שאומות העולם הם „קמך” ו„אויבך” משום שהם „קמים על ישראל” ו„על עמך יערימו סוד” אי אפשר ללמוד ולהוכיח שכך הוא גם לגבי „משנאיך”, ששנאתם לישראל היא הוכחה לשנאתם כלפי הקב”ה – כי הביטוי „שונא” מביע איבה עמוקה וחזקה הרבה יותר מאשר „אויב” ו„קמך”, אשר, לכאורה, אינה מתאימה כלפי מעלה, כדלהלן.

1. אויב – שנאה גלויה. שונא – טינה נסתרת

ההבדל בין אויב לבין שונא, כאשר מקפידים להבדיל ביניהם²⁷, הוא:²⁸

- הובאה על הענין „שכל מי שקם כו’ כאילו קם כו’” (22) ורק לשון זה (כאילו קם כו’) הובא בספרי כאן. (23) יתרו י”ט, ה.
- (24) שמות ד, כב „ואמרת אל פרעה גו’ בני גו’”.
- (25) וצע”ק בפרש”י מטות (לא, ג) „שהעומד כנגד ישראל כאילו עומד כנגד הקב”ה. ואלי – „עומד” מורה יותר על מלחמה בפועל (במעשה) שזה אין שייך (כ”כ) כלפי מעלה.
- והא דלא הביא רש”י שם ראי’ לפירושו (כפירושו כאן ובפ’ בשלח*) – י”ל בפשטות, כי שם מפורש הוא בהכתובים עצמם „נקמת בני ישראל .. נקמת הוי’”; משא”כ בנוד”ד שבכתוב נאמר רק „משנאיך” (ועד”ז בבשלח נאמר רק „קמך”).
- (26) וכלשון המכילתא הנ”ל „שקמו נגד בניך”.
- (27) כי בכמה מקומות – ב’ הלשונות משמשים לאותו הענין.
- (28) ראה ערכי הכינויים (לבעל סה”ד) ע’ שונא ד, שונא

ד) כאשר מבאר רש”י את ההוכחה הוא אומר כאן „משנאיך נשאו ראש, ומי הם על עמך יערימו סוד”, שהשאלה היא מי הם משנאיך¹⁸. לעומת זאת, שם אומר רש”י (א) „כי הנה אויבך יהמיון ומה היא ההמיה על עמך יערימו סוד”, כלומר, שהשאלה היא במה מתבטאת פעולתם (ההמיה) של „אויבך”, (ב) אחר-כך מסיים רש”י ואמר „ועל זה (משום ההמיה של „ועל עמך...”) קורא אותם אויביו של מקום”.

ה. שנאה לישראל ושנאה לה’ – היינו הך

כדי להבין כל זאת יש להקדים ולהדגיש שבדברי רש”י בפרשתנו יש הבדל מהותי לעומת דברי הספרי, שהוא המקור לפירוש רש”י: ב„ספרי” נאמר „שכל מי ששונא את ישראל כאילו שונא את מי שאמר והיה העולם”¹⁹, ואילו רש”י אומר „שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם” (ללא המילה „כאילו”²⁰).

כלומר: רש”י מסביר, שהנאמר בפסוק „משנאיך” אינו מצביע רק על דמיון בחומרה של החטא והעונש (ששנאה לישראל דומה לשנאה לקדוש ברוך הוא), אלא „משנאיך” הכוונה כפשוטו – הם שונאים את הקדוש ברוך הוא, מפני ששני ענינים אלו הם היינו הך. או – היותו „שונא את ישראל” נובע מכך שהוא „שונא את מי שאמר והיה העולם”.

וכך גם בפירושו על „תהרוס קמך” מדגיש רש”י „ומי הם הקמים כנגדו אלו הקמים על ישראל”, ולא כלשון המכילתא²¹ „שכל מי

- 18) ומשה מלשון הספרי כאן (ועד”ז הוא במכילתא שם) מפני מה על עמך כו’.
- 19) כ”ה ביל”ש כאן ועוד (ראה ספרי מהדורת האר”י). ובדפוסים שלפנינו: כמי ששונא את המקום.
- 20) בדפוס שני וכמה כת”י רש”י שתח”י „כאילו” (ובדפוס ראשון וא’ מכת”י רש”י (שתח”י) – „כשונא” ובעוד כת”י – „מעלה עליהם הכתוב כאילו”) – אבל בדפוס רש”י שלפנינו הוא ככפנים.
- 21) ולשון רש”י הוא לכאורה ע”פ ראשית לשון המכילתא שם „ומי הם שקמו נגדך הם שקמו נגד בניך”. אבל לא משמע כן, כי ראי’ מהפסוק „כי הנה אויבך גו’

(* ודווקא לומר כי סומך על פירושו בפרשתנו כאן, כי בפרשתנו מדובר ברגש שבלב (משנאיך). משא”כ שם במלחמה בפועל. כפנים ההערה.

השורש⁴⁷ והרמז⁴⁸ של כל דבר, ולכן נאמר „קומה הוי״, שדוקא משם נובע הענין של „יפוצו אויבך...“.

בכתובים – שבהם נמשכים הענינים שבתורה למטה יותר⁴⁹, אך עדיין זהו חלק של התורה שבכתב – נאמר „יקום אלקים“, שהענין של „קומה הוי״ נמשך לשם אלקים⁵⁰, ואז נגרם ענין של „יקום אלקים“. אמנם, אלקים הוא שם קדוש⁵¹, אבל הוא בלשון רבים⁵² וזהו שרש ומקור להעלם⁵³ של העולם⁵⁴.

ובתורה שבעל פה – שזוהי הדרגה שבה נמשכת התורה ויורדת להשגתו ולהבנתו של המקבל – מופיע הכינוי „מי שאמר והיה העולם“: כאן כבר מדובר על הדרגה של עולם, מלשון העלם. אמנם, יודעים שישנו מי „שאמר והיה העולם“, אך הוא רק בגדר „מי שאמר – בלשון דהעלם ונסתר „מי⁵⁵ – והיה העולם“. ועל ידי כך שהענין של „קומה הוי״ נמשך אל תוך העלם העולם, נגרם „יפוצו אויבך וינוסו משנאיך“ בפועל.

וכאשר מדובר על „אויבך“ ו„משנאיך“ הפוגעים ב„שמך הגדול“, אין הקדוש־ברוך הוא מתחשב בשום חישובים, ואפילו לא בכך שישראל צריכים תחלה דווקא לחזור בתשובה, והוא מביא מיד את הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ בהעלותך תשכ"ט)

רפ"ו. ובשלה (פט, א) משמע קצת שכי"ה בזה, מל' טבעו בארץ (שור"ת ח"צ סי"ח, הובא בלקו"ת ראה כב, ג).
54) ראה שער היחוד"א שם. ובכ"מ.
55) ראה חז"א א, ב אילך. לק"ת במדבר יד, ד. ועוד.

47) כלי אומנתו של הבורא כי „ברא עלמא ע"י „אסתכל באורייתא“ (ב"ר בתחלתו. חז"ב קסא, א"ב).
48) דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (ראה חז"ג רכא, א).

49) כמוכן ממחול (תענית ט, א) מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא. ולהעיר שדברי קבלה אין להם כ"כ תוקף כדברי תורה (ראה אנציקלופדי תלמודית ע' דברי קבלה. ושי"ג). ועוד.

50) להעיר ג"כ דודו (נעים זמירות ישראל) הוא בחי' שם אלקים (ארה"ת שם ע' שעז – מעבורה"ק).

51) שבועות לה, סע"א.

52) רש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

53) בגימט' הטבע (פרסם ש"י"ב פ"ב. שער היחוד"א

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו זרבינו מלך המשיח

ויה"ר שע"י קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל ביאת דוד מלכא משיחא'

יהי אדוננו מורנו זרבינו מלך המשיח לעולם ועד

אויב הוא מי שהשנאה אצלו היא בדרך כלל גלויה, שנאה הכרוכה בביטויים מעשיים, והוא מתנהג כלפי הזולת בפועל באופן של שנאה. לעומת זאת „שונא“ הוא, בדרך כלל, מי שהשנאה היא אצלו מדה בלב²⁹, שזוהי שנאה עמוקה ביותר: השנאה לזולת חקוקה בלבו, ולכן לא זו בלבד שהוא מתנהג כלפי השנוא עליו באופן רע כאשר הדבר מתאפשר, אלא הוא שקוע בשנאה זו ועסוק תמיד בחיפוש אחר דרכים ורעיונות לפגוע ברשעות בשנוא עליו, בדומה לנאמר³⁰, „והוא לא שונא לו מתמול שלשום“ – מי ששומר את הטינה „מתמול שלשום“ ומחפש תמיד את רעת זולתו, נקרא „שונא לו“.

זהו גם ההסבר לכך שבתוכחה שבפרשת בחוקותי³¹ מופיעים בתורה שני הביטויים „ונגפתם לפני אויביכם ורדו בכך שונאיכם“, אשר, כפי שמביא רש"י³², המשמעות של „ונגפתם לפני אויביכם“ היא „בעלי דבביכון מקיפין אתכם מבחוץ“, ובמילים „ורדו בכם שונאיכם“ הכוונה היא לאלו אשר „מחפשים אחר המטמוניות שלכם“.

אצל „אויב“ ששנאתו היא שנאה גלויה בלבד, ייתכן, שמטרתו רק להשמר שהאחר לא יוכל להזיק לו, ולכן הוא מסתפק ב„מקיפין אתכם מבחוץ“.

בלב .. אויב מגלה השנאה. וראה מלבי"ם כאן. ועייג"כ ארה"ח כאן. ולהעיר משה"מ תשי"א (ע' 181) ועוד – בחילוק ד„אויב“ ו„מתנגם“.

ובבחי' (נצבים ל, ז) כתב דאויב גדול משונא דאויב הוא שבלבו איבה עולמית.

ואולי יש לתווכ עם הג"ל דשנאה היא עמוקה יותר מאיבה – ע"פ המבואר בס' החקירה בסופו (צב, א. וכ"ה בארה"ת בחוקותי ע' ריא. ועוד) דמ"ש בבחי' דאויב גדול משונא הוא לפי שאיבה (מלשון אבה) שייכת לרצון ושנאה היא המדה בלב (היפך האהבה). ואכ"מ.

29) כמש"נ (קדושים יט, ז), „לא תשנא את אחיך בלבבך“.

30) שופטים יט, ד. ועד"ש ז, ו. וראה שם, יא: שונא לרעהו וארב לו (וברש"י שם).
31) כו, ז.

32) „אגדה בתו"כ“ – אבל מכיון שהובא בפרש"י עה"ת היא, אגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו (רש"י בראשית ג, ת. ועוד).

ולעומת זאת מטרתו של ה„שונא“, ששנאתו טמונה בלבו, היא לרדוף ולהזיק לאחר, ולכן אין שונאים אלו מסתפקים בהיותם „מקיפין אתכם מבחוץ“, אלא הם „מחפשים אחר המטמוניות שלכם“.

ז. „משנאיך אלו הרודפים“

לפי זה ניתן להבין את השינוי בלשון רש"י בפירושו לפסוקנו: „ויפוצו אויבך, המכונסין. וינוסו משנאיך, אלו הרודפים“:

ההסבר ש„ויפוצו אויבך“ הכוונה היא ל„המכונסין“ אינו תלוי רק בתואר „אויבך“ – כי יש מספר דרכים שבהן יכולים האויבים לנהל את מלחמתם: לעתים מוטב להם להיות מכונסים, ולעתים כדאי להם, לצורך תכסיסי המלחמה, להתפצל למספר מחנות.

ולכן אין רש"י יכול לומר „ויפוצו אויבך אלו המכונסין“ (שהמילה „אויבך“ מוכיחה שמדובר על אלו ש„מכונסין“), אלא „ויפוצו אויבך המכונסין“: מן הנאמר בפסוק „ויפוצו“ יודעים שמדובר על אויבים שהם „מכונסין“³³.

אך לעומת זאת, על המילים „וינוסו משנאיך“ אומר רש"י „אלו הרודפים“, כי רודפים אינו רק ההיפך של „וינוסו“ אלא זוהי תוכן המשמעות של התואר „משנאיך“³⁴ – „משנאיך אלו הרודפים“³⁴ – אלו אשר יש בלבם שנאה, ולכן הם רודפים את ישראל, ומחפשים תמיד כיצד להרע ולהזיק לישראל.

ח. לא תיתכן שנאה כלפי הקדוש־ברוך־הוא

בהמשך לפירוש „וינוסו משנאיך, אלו

33) דלא כמ"ש בערה"כ שם (ע"פ פרש"י דילן) ד„אויבים נק' המכונסים“.

34) ראה עדי"ז בתולדות אדם לספרי כאן. ובפרט שכאן נאמר „משנאיך“ (ולא „שונאיך“) – שמורה על עשיית השנאה בחוזק, כמ"ש בספרי דבי רב לספרי כאן.

34*) ע"פ המבואר בפנים תומתק הגירסא בא' מכת"י רש"י (שתח"י) שהד"ה בפרש"י זה הוא רק „משנאיך“ (ולא – „וינוסו משנאיך“).

הרודפים" – שבמילה "משנאיך" מדובר על אלו אשר יש בלבם שנאה עמוקה לישראל ולכן הם רודפים אותם, מתעורר אצל רש"י הקושי: כיצד ייתכן להשתמש בביטוי זה "משנאיך" – כלפי הקדוש-ברוך-הוא, שאצל "בשר ודם" יהיה שנאה עמוקה לקדוש-ברוך-הוא, ויותר מכך – באופן של "רודפים"³⁵?

את התואר "אויביך" כלפי ה', המבטא רק שנאה גלויה הכרוכה במעשה בפועל נגד ה', ועל-אחת-כמה-הוכמה את המילה "קמיך" המתארת את העשייה בפועל, ניתן להבין: כאשר האדם חפץ לנהוג להיפך מרצון ה', ואינו יכול או אינו חפץ להמנע מכך הרי הוא מורד בה' ופועל בניגוד לרצונו, עד כדי כך שעלולה לצמוח מכך איבה, שהוא יפעל כך במטרה להכעיס, נגד רצון ה'.

אך כיצד ייתכן שיהיו "משנאיך", אנשים שיש בלבם שנאה כלפי הקדוש-ברוך-הוא, ואשר עסוקים תמיד ברדיפה וכדומה?

לכן מתבטא כאן רש"י בפירושו בביטוי "מי שאמר והיה העולם" – כדי להדגיש עד כמה אין מתאים לומר שתהיה לאדם שנאה כלפי הקדוש-ברוך-הוא – שהרי הוא "מי שאמר והיה העולם", ולכן: (א) כיצד ייתכן שתהיה לאדם שנאה כבושה בלבו כנגד מי (שגם הוא מאמיני³⁶) שהוא בראו ומעניק לו את חיותו? (ב) יותר מכך: כיון שמדובר כאן על "מי שאמר והיה העולם" – כיצד ייתכן בכלל שבשר ודם יוכל "לרדוף" את הקדוש-ברוך-הוא?

על כך משיב רש"י: "משנאיך – אלו שונאי ישראל": במילה "משנאיך" (בכל מקום³⁷),

35 ראה ער"ד חת"ם עה"ת כאן. – השייכות דר"ה זה בפרי"ש לדי"ה שלפניו, מודגשת עוד יותר להגירסא בדפוס שני דרש"י, שבד"ה משנאיך חוזר עה"פ, אלו הרודפים את ישראל והשונאים. אבל להעיר שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) הגירסא: ד"א משנאיך אלו ששונאים כו'.

36 דאל"כ איך שייך לומר שהוא שונא להקב"ה.

37 היינו כשתיבת "שונא" (וכיו"ב) באה להדגיש השנאה הכבושה בלב (בניגוד לאויב), כנגדו"ד ששנאה גלויה כבר אמורה בלשון "אויביך" שלפניו. וכ"ה גם בהכתוב שמביא לראי' "משנאיך נשאו ראש" (שבא לאחריו כ"ה הנה אויביך יהמיון). וראה יתרו כ, ה. ס"פ ואתחנן.

הכוונה היא לשונאי ישראל. כלומר, אכן לא תיתכן שנאה כבושה בלב כנגד "מי שאמר והיה העולם", אך מי ש"שונא את ישראל", מי שיש בלבו שנאה עמוקה כלפי ישראל, כפי שכבר מביא רש"י בפירושו³⁸, "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב", הרי הוא ממילא "שונא את מי שאמר והיה העולם".

ועל כך (ש"משנאיך אלו שונאי ישראל"), חייב רש"י להביא הוכחה מפסוק: "שנאמר משנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד" – מכך רואים, שמי הם "משנאיך" – אלו אשר "על עמך יערימו סוד".

ט. "קמיך" – בפסוק זה

לפי זה יובנו גם הבדלי הניסוח בין פירוש רש"י כאן לבין פירושו על "תהרוס קמיך":

בפסוק "תהרוס קמיך" אין רש"י מתכוון לומר שהמשמעות על "קמיך" באופן כללי היא "הקמים על ישראל", כי, כדלעיל, תיתכן מציאות של "קמיך" (ואפילו "אויביך") כנגד ה' ולא רק על ידי ש"קמים על ישראל", ולכן אין רש"י יכול לומר באופן סתמי, כבפרשתנו: קמיך – אלו הקמים על ישראל.

אלא כוונת רש"י היא לבאר את המילה "קמיך" בפסוק זה, של שירת הים, שבו שבחו והודו ישראל לקדוש-ברוך-הוא על אשר "מרכבות פרעה וחילו ירה בים...³⁹" מי הם אלו שפסוק זה מכנה אותם כאן בתואר "קמיך" – אלו אשר "קמים על ישראל". ולכן מאריך רש"י בלשונו: "הקמים נגדך (והוא מבאר) ומי הם הקמים כנגדו (למה הכוונה בפסוק זה) אלו הקמים על ישראל".

והיכן מוצאים מקום נוסף שבו ה"קמים על ישראל" נכללים בסוג של "קמים כנגדו" – לכך מביא רש"י דוגמא (וכן הוא אומר) מפסוק נוסף: "כי הנה אויביך יהמיון, ומה היא

האינו לב, מא. ואכ"מ.
38 וישלח לו, ד. נת' בלקו"ש ח"כ ע' 144 ואילך.
39 בשלח לו, ד.

ההמיה, על עמך יערימו סוד, ועל זה קורא אותם אויביו של מקום". מכך רואים, שמשום ההמיה והמעשים של "וועל זה) קורא אותם אויביו של מקום".

לעומת זאת בפרשתנו מתכוון רש"י להוכיח ש"משנאיך אלו שונאי ישראל", ולכן הוא מביא הוכחה – "שנאמר" – מן הפסוק "משנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד", כדלעיל.

י. גילוי התקשרות ישראל לה'

מיינה של תורה שבפירושו רש"י זה:

בדומה לפסוק "קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך" מופיע גם בתהלים⁴⁰ הפסוק: "יקום אלקים ויפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו", אך יש הבדל ביניהם: בחומש נאמר "קומה הוי'", ואילו בתהלים נאמר "יקום אלקים".

יוצא, אפוא, שבקשר לענין זה מוזכר הקדוש-ברוך-הוא בשלשה כינויים: בחומש נאמר "הוי'", בכתובים נאמר "אלקים", ובתורה שבנעלפה – בספרי וברש"י – נאמר "מי שאמר והיה העולם".

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: ההסבר בפנימיות הענינים לכך שהתורה מדברת כאן על "ויפוצו אויביך" ועל "משנאיך", של הקדוש-ברוך-הוא, הוא משום שמדובר כאן על מצב שבו יש פגם בעבודתם הרוחנית של בני ישראל, כפי שרומז רש"י בפירושו על "ויהי בנסוע הארון", ש"נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורעניות": הפסוק "קומה ה'" בא כדי להפסיק ולבטל את הפורעניות המגיעות משום פגם בעבודת בני ישראל –

ולכן אין הישועה מגיעה מפני מעלת העבודה הרוחנית של ישראל, אלא מפני שהאוייב והשונא את ישראל הוא – "אויביך" ו"משנאיך". במילים אחרות: אם יראו אומות

40 סה, ב. וראה ראב"ע שם. מדרש תהלים שם. ועוד. וראה אוה"ת פרשתנו עה"פ (ע' שצו).

העולם שביכולתם לפגוע ר"ל בישראל – אשר הם "עם סגולה" – והקב"ה לא יעזור להם ר"ל, הרי זה חילול השם. אומות העולם אינם בודקים ומחשבים אם בני ישראל הם שלמים בתורה ומצוות או (ר"ל) הפוך, הם יודעים רק את זאת שישראל הם בניו של הקב"ה –

ולכן "לא לנו ה'.. כי לשמך תן כבוד...⁴¹", שלא יתא שמי הגדול מחולל בגויים⁴².

וזהו התפלה "קומה הוי' ויפוצו...": כדי שיהיה "ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך" צריך להגלות הקשר בין ישראל לקב"ה אשר שום דבר בעולם לא יוכל להחלישו, ואשר משום כך, בכל מצב שיהיו ישראל שרויים בו, תמיד "להחליפם באומה אחרת איני יכול"⁴³, כי אז מתגלה כיצד שונאי ישראל הם "משנאיך" (והרי ישראל וקדוש-ברוך-הוא כולא חד), וממילא נגרם "ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך"⁴⁴ –

וזאת על ידי "קומה הוי'" – נגרמת "קימה" ועליה של שם הוי'⁴⁵ לדרגה שמעל להתהוות העולם, שמעל לסדר ההשתלשלות, אשר שם קיים הענין של "ואוהב את יעקב"⁴⁶ דוקא.

יא. "קומה הוי'" יורד להעלם העולם

אך כדי שתבוא הישועה בפועל, כדי שיתקיים "ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך" כאן למטה, נמשך הענין של "קומה הוי'" כאן למטה, עד להעלם שבעולם הזה.

וזהו הסדר של שלשת הכינויים הללו של הקדוש-ברוך-הוא:

בחומש – העיקר של התורה שבכתב – מאיר

41 תהלים קטו, א.
42 יחזקאל לו, כג. ועוד ע"ד.
43 רות רבה פתיחתא ג.
44 עפ"י יש לבאר ע"ד הרמז הא שפ' ויהי בנסוע הוא ספר בפ"ע בלי שום מצוה (ראה כלי יקר כאן) – כי ענין זה הוא מצד התקשרות העצמית דבני"ה והקב"ה שלמעלה מתומצ"צ.

45 ראה אוה"ת פרשתנו עה"פ (כרך ה' ע' א'תקצא"ב).
46 מלאכי א, ב. וראה אוה"ת פרשתנו עה"פ (ע' שעג. שצו"ח).